

Il-Ħuttafa

Numru 150

Jannar – Frar 2019

Zakak Abjad

€2 għal min mhux membru

Thieb Huttaf

mill - editur

Dan l-aħħar kelli argument ma' wiehed fuq proġett biex jibnu mostru ta' bini fuq art li m'ghadhiex tinħadem.

Ghedtlu: "X'hasra ha tinbela' biċċa oħra mill-kampanja."

Qalli: "X'kampanja hi? Din art mitluqa ta, ma tiswa xejn!"

Prosit! Mela għax m'ghadhiex tinħadem ma tiswiex? B'xorti hażina hafna nies hekk jirraġunaw. Jekk m'intix tagħmel qliegh minn biċċa art, mela l-art ma tiswa xejn. Din kienet roqgħa art daqs grawnd tal-futbol, li darba kienet għalqa tinħadem mill-bdiewa imma illum mitluqa.

Imma mitluqa mill-bniedem, mhux min-natura!

F'dik il-ħamrija żgur hemm jgħixu miljuni ta' hlejjaq: ħniex, dud, nemel, ħanfus, fungi, ħnieżer l-art, eċċ. U peress li dix-xitwa għamlet ftiit xita sew, mill-ħamrija kiber tapit aħdar ta' ħaxix. Fil-ftit ċans li kelli rajt biss biss irqajja' ta' karfus il-ħmir, butturniera, silla, ġarġir abjad, xewk abjad, burikba, daħnet l-art u ħurrieg; u ma' ħajt tas-sejjeħ imwaqqa' rajt bużbież, lellux, qarsu, tullier, ferla u anke papoċċi bojod u ħomor. Li kieku fittixt iktar kont żgur insib skoss pjanti oħrajn. U jiffangaw fuq il-weraq rajt armata bebbux, u magħhom ma jdumux ma jingħaqdu hafna sfiefed, spalluti u xgħat (*caterpillars*) tal-friefet u l-baħrijiet. Imbagħad jifthu l-fjuri u arahom ġejjin ruxxmata friefet, naħal, żnażan u insetti oħrajn.

U dan kollu fuq art li skont xi nies "ma tiswa xejn".

Victor Falzon

Imma intom membri tal-BirdLife li thobbu n-natura, u għalhekk jiena moħħi mistrieħ li intom ma tirraġunawx bħal dawn in-nies.

Victor

Victor Falzon L-Editur

Zakak Abjad White Wagtail *Motacilla alba*

Għasfur simpatiku li tagħrfu malajr mid-disinn tar-rix, mid-denb twil u mill-fatt li jimxi bħalna, flok jaqbeż bħall-ghasafar tal-bejt. Komuni fix-xitwa u spiss tarah jiġri fl-art mal-ġnub tat-toroq, fil-kampanja, fil-btieħi tal-iskola, fil-pjazez. Meta jtir spiss isemma' l-ghajta doppja: *ċi-ĊIPPI! ... ċi-ĊIPPI! ... ċi-ĊIPPI!*

Ritratt ta' Aron Tanti

F'din il-ħarġa...

Mill-editur	2
Aħbarijiet	3
Servizz minsi	4
Il-lukanda!	5
Attività – Il-Mixja ta' Marzu	6
Qxur u tbajja'	7
Gawwi	8-9
Shark anatomy	10
Agħtiha l-kulur	11
Arti tagħkom	11
Il-bruka	12-13
Il-kanġu ta' Filfla	14-15
Kolina u Żeppinu	16

Kitbu f'din il-ħarġa

Martina Brancato (National Aquarium), Desirée Falzon, Victor Falzon, Maria Farrugia (Wasteserv)

Klabb

Klabb Huttaf huma l-membri żgħar u żgħażaġh (-18yrs) ta' BirdLife Malta. Il-Klabb jorganizza attivitajiet għall-familja, mixi, żjarat f'riservi naturali, ħarġiet bil-lanċa u attività ambjentali. Kull xahrejn noħorġu l-maġażin *Il-Huttafa* li l-membri jirċievu d-dar bil-posta. It-taqsima tal-membri li għalqu t-13 tissejjah **Falko**. Shubija fil-klabb hija €10 fis-sena. Tista' tissieħeb ukoll il-familja kollha, li tibda tirċievi wkoll ir-rivista *Bird's Eye View* kull tliet xhur. Shubija għall-**Familja** hija €29.

Kuntatt

tel 21347645 / 21347646
indirizz 57/28 Triq Abate Rigord
Ta' Xbiex XBX 1120
imejl info@birdlifemalta.org
websajt www.birdlifemalta.org

14,475 bi ngħas

Bħalma nagħmlu kull sena, f'Jannar ta' din is-sena wkoll għamilna roost count taz-zakak abjad. X'inhu zakak abjad, u x'inhni roost count?

Iz-zakak abjad (*white wagtail*) huwa dak l-għasfur gustuż li taraw fil-faċċata ta' dil-ħarġa tal-*Futtafa*. Għasfur komuni fil-ħarifa u x-xitwa. Għasfur li spiss narawh jippassiġġa fuq xi bankina jew fil-biħtha tal-iskola jfittex frak tal-ikel li jkun waqgħalna.

Iz-zizka bojod għandhom drawwa ħelwa li filgħaxija jfittxu siġar folti u kennija fejn jorqdu, u dan jagħmluh mhux weħidhom imma fi qtajja' kbar. Il-post fejn jingabru għall-irqad jissejjaħ roost, u l-ikbar roost li għandna f'Malta qiegħda fil-Belt Valletta, proprju fis-siġar fi Pjazza Assedju (quddiem il-Qorti). Biex issir roost count, grupp nies tal-BirdLife jitqassmu madwar is-swar tal-Belt u jgħoddu z-zizka deħlin itiru. Imbagħad jiltaqqgħu u jgħoddu t-total.

Dan l-istudju ilu jsir mill-1986, u bi pjaċir ngħidu li r-roost tal-Belt qiegħda dejjem tikber. Fil-fatt dis-sena kien rekord assolut, b'total ta' 14,475 zakak!

Grazzi lil Denis Cachia li kull sena jorganizza dan l-istudju.

Qed jidlam, ras! Aħjar tahsiblu.

Veru, għax jekk nasal tard johduli post!

Aron Tanti

Taf b'xi roost?

Mhux iz-zizka bojod kollha ta' Malta jmorru l-Belt jorqdu. Jeżistu diversi roosts oħrajn iżgħar, fosthom fil-Mosta, f'Buġibba u anke f'Għawdex. Jekk hemm siġar kbar fil-pjazza tar-raħal tiegħek li fihom filgħaxija ma' nżul ix-xemx tara deħlin jorqdu z-zizka, iktbilna fuq info@birdlifemalta.org ħalli niċċekkjawha.

Komuni...

Il-ferla (giant fennel) hija pjanta sabiħa u komuni sew fil-kampanja. Anzi bħalissa huwa proprju ż-żmien li din tiftaħ bukketti kbar ta' fjuri sofor qishom blalen (kif taraw fir-ritratt), u turina kemm hi sabiħa. U n-naħal, iż-żnażan u l-ħanfus sintendi jixxalaw.

Ftit ġimgħat ilu tgħallimna li l-ferla hija iktar speċjali milli konna naħsbu. Sa f'it ilu konna mingħalina li l-ferla li tikber Malta

hija l-istess speċi li tinstab fi Sqallija, fit-Tuneżija u nħawi oħrajn madwar pajjiżna.

sabiħa...

Imma minn studju bir-reqqa li xi esperti għamlu dan l-aħħar ħareġ li hemm differenzi fil-forma, fid-daqs u fil-ħxuna tal-weraq, differenzi fil-fjuri u differenzi oħrajn li trid mikroskopju biex tapprezzahom.

Il-¹botaniċi għalhekk qablu li l-ispeċi ta' Malta hija ²endemika għall-Gżejjer Maltin. Fil-fatt l-isem xjentifiku tal-ferla Maltija ma baqax *Ferula communis* imma issa sar *Ferula melitensis*.

endemika!

¹botaniċi. Nies li jistudjaw il-pjanti
²endemika. Speċi li tinsab f'pajjiż jew reġjun wieħed biss

Desirée Falzon

Jien l-aqwa li tagħmel fjuri bnini!

Victor Falzon

Peter u Sylvia, Maris u Sky huma żewġ pari tewmin ħbieb b'rabta speċjali bejniethom: kull meta jaqbd u xulxin jibdeu jifhmu x'inhi tħoss in-natura!

Servizz minsu

It-tewmin Sylvia u Peter kienu spiss jgħaddu minn ħdejn l-għalqa ta' Karmnu. Ma tgħaddix darba li ma jisimghux igorr – la xemx u lanqas xita ma kienu jikkuntentawh. Imma l-iktar li kienu jirrabjawh kienu l-għasafar tal-bejt, li skont hu kienu 'moħħhom biex jisirquh'. Darba, bis-saħħa tal-homework tal-Ingliz it-tewmin kellhom jaħsbu sew fuq il-garr ta' Karmnu!

Ms Galea kienet qed tispjegalhom il-homework.

"Il-komponent tal-lum jismu *Taken for granted*. Aħsbu fi storja originali dwar nies jew affarijiet li jagħmlu ħafna għalina bla ma aħna nagħtu kashom."

It-tewmin bdew iħokku rashom.

"Tgħid nagħmluh fuq il-Mamà u l-Papà?" qal Peter.

"Naħseb dik l-ewwel haġa li tigi f'moħħ kulhadd," qaltu oħru. "Trid naraw x'se jagħmlu Maris u Sky?"

Meta wasal tmiem il-gimġha l-erba' tewmin iltaqgħu bħas-soltu u flimkien marru dawra mar-raħal. Kienet ħarġet ġurnata sabiħa għall-mixi. Ix-xemx kienet sħuna wara l-maltemp li kellhom matul il-gimġha kollha, u anke l-insetti kienu ħarġu jirgħu.

"Ejja ngħaddu minn ħdejn Karmnu, ħa nisimghu b'xiex qed jeqred illum," qal Peter. Maris u Sky kienu ilhom jisimghu b'dal-bidwi qanzħa, u malajr qablu. Imma x'ħin għaddew mis-sqaq fejn kellu l-għalqa Karmenu, kien hemm il-kwiet.

"Is-santa! Mhux hawn illum," qal Peter, "X'se noqogħdu nagħmlu?"

"Għax ma ngħaqqux idejna, ħa nisimghu n-natura hiex qed tieħu r-ruħ li Karmnu mhux hawn joħdilhom rashom bil-garr?" wieġbet oħtu.

Bid-daħqa, l-erba' tewmin qabdu id xulxin.

Joseph Vella

Għasfur tal-bejt b'żewġ xgħat tal-farfett tal-kromb

Krakk!

"Mmmmm!"

Krikkk!

"Mmmmm, xalata llum, ras!"

Aħħ, xi tjubija!"

It-tewmin ħarsu lejn xulxin. Mela kellu raġun Karmnu jgħid li l-għasafar tal-bejt jisirqu l-prodotti! Baqgħu ssummati jisimghu u jaraw qtajja' ta' għasafar tal-bejt ġejjin u sejr in fl-għalqa bl-affarijiet f'ħalqhom.

Żgwixxx! KKKkkkrkk!

"Awc! Weħlitli sieq!"

"Żomm waħda!" qal Sky. "Dawk mhux il-ħxejjex qed jieklu. Dawk qed jieklu ħanfus u ħniex minn wiċċ l-għalqa..."

"Iiiii," skantat Maris, "Mela l-għasafar tal-bejt jgħinuh lil Karmnu qegħdin, mhux jisirquh!"

Fin-nofs siegħa li t-tewmin damu hemm l-għasafar tal-bejt kinsu wiċċ il-ħamrija minn ħafna ħanfus, xgħat u dud. Li ma kienx għall-għasafar, dawk l-insetti kollha min jaf kemm weraq tal-ħass u tal-pastard kienu jiklulu lil Karmenu.

"Aħjar mill-aqwa bexx," daħqu t-tewmin, "Għax la jiswew flus, la jivvelenaw il-ħamrija u lanqas il-ħxejjex. Kemm neħduhom for granted is-servizzi tan-natura!"

U x'idea originali kellhom għall-komponent tal-Ingliz.

"L-aktar li kienu jirrabjawh..."

¹xgħat. Il-dudu tal-farfett jew tal-baħrija (plural xgħat), bl-Ingliz *caterpillar*

i-Hukanda

Dan **bug hotel** li hemm imdendel ma' siġra fir-riserva naturali tal-Ghadira. Ogġett sempliċi magħmul minn biċċiet qasab maqgħuġin u marbutin flimkien. Kif taraw mir-ritratt li ttihed f'it gimghat ilu, dal-**bug hotel** sar popolari hafna ma' xi insetti, speċjalment iż-**żunżana tax-xehda** u l-**bomblu iswed**.

Dawn isibu t-toqob eċċellenti biex jistkennu mill-kesha, mir-riħ u mix-xita tax-xitwa. Ara kemm jirnexxilek tghodd minnhom imrekknin u komdi fil-**bug hotel**.

← **żunżana tax-xehda**
paper wasp

Kemm sibtha komda dil-lukanda biex nghaddi x-xitwa fiha.

bomblu iswed
carpenter bee →

Ma nibdilha ma' xejn. Jien anke nbejjet fiha!

energetic companion

Bank of Valletta is by my side every day, assisting me to a better financial future, whatever stage in life I am in. Bank of Valletta, my lifetime companion.

www.bov.com or contact 2131 2020

Issued by Bank of Valletta p.l.c., 58, Triq San Żakkarija, Il-Belt Valletta VLT 1130

Bank of Valletta p.l.c. is a public limited company regulated by the MFSA and is licensed to carry out the business of banking and investment services in terms of the Banking Act (Cap. 371 of the Laws of Malta) and the Investment Services Act (Cap. 370 of the Laws of Malta).

BOV

Bank of Valletta

Waslet il-Mixja ta' Marzu

31 Marzu 2019

Hekk hu. Waslet l-attività li tant minnkom tistennew. Ejjew hudu ftit arja tal-kampanja, gawdu l-kumpanija ta' nies oħrajn li wkoll iħobbu n-natura, u fl-istess hin forsi tgħinuna nagħmlu s-soltu ġabra għall-bżonnijiet ta' xi proġett tal-BirdLife.

Wasla

Tluq

Dan il-ktieb ġentilment mogħti minn Book Distributors Ltd

Dis-sena għandna rotta ġdida. Tibda minn Ghajn Tuffieħa u tispicċa hdejn ir-riserva naturali tal-Għadira. Rotta spettakolari li tgħaddina mill-qalba tal-Park tal-Majjistral mnejn ingawdu ftit mill-isbaħ veduti ta' pajjizna filwaqt li madwarna berah, xagħri, irdum u baħar. Il-mixja hija twila 7km.

Data
Il-Ħadd 31 Marzu 2019
 Niitlagħu
Għajn Tuffieħa
 (fil-parkeġġ hdejn ir-Riviera)
Ħin 8.30am

Iktar tagħrif fil-karta li qed tasliikom ma' din il-harġa.

Xi rigali ġentilment mogħtija minn
JUNIOR'S
 FUN AND LEARN CENTRE

Familja xitwija

Dawn huma stills minn filmat ta' par glalez suwed (*moorhen*) b'erba' flieles ġodda u mqarbin! Dawn faqqsu fl-ewwel ġimgha ta' Frar u għalhekk għandhom l-unur li kienu l-ewwel ghasafar li bejtu b'suċċess fir-riserva naturali tas-Salina ghas-sena 2019. Kmieni tassew, għax proprju f'nofs ix-xitwa! Dan mhux l-uniku par glalez li hemm fis-Salina, u nisperaw li jkun hemm iktar familji fil-ġimghat u x-xhur li ġejjin.

Tistgħu taraw il-filmat fuq YouTube jekk tittajpjaw **Moorhens hatch at Salina nature reserve**.
 Filmat ta' Nimrod Mifsud.
 Editjar ta' Nathaniel Attard.

Qxur u T'bijja' mimlijin ħajja!

Dawn huma **likeni**, grupp ta' hlejjaq strambi u misterjużi.

Ħafna drabi l-likeni bilkemm nagħtu kashom għax spiss naħsbuhom qxur, tiċpis u tbajja'!

Il-likeni huma affarijiet ħajjin li kapaċi jgħixu fl-iktar postijiet diffiċli – pereżempju fuq blat mikxuf, li fis-sajf taqli bajda fuqu daqs kemm ikun jaħraq!

Il-likeni jikbru fuq il-blat, fuq is-siġar u fuq il-ħamrija. Spiss jikbru ma' ħitan u ċnut antiki.

F'Malta għandna mijiet ta' speċi ta' likeni imma għadna ma nafux kemm eżatt. L-istudju għadu għaddej.

Hawnhekk hawn disa' speċi. Taħt isimhom hemm simbolu li juri fuq xhiex issibhom jikbru l-iktar.

blat u ħitan

ħamrija

zkuk u friegħi

Psora
Psora decipiens

Kladonja
Cladonia convoluta

Ma nafx. Jien ġenb ta' baqra qed nara!

Nahseb għandek raġun!

Ritratti ta' Desirée Falzon u Victor Falzon

Kaloplaka
Caloplaca aurantia

Verrukarja
Verrucaria sp.

Leñjet ix-Xiħ
Ramalina lacera

Kollema
Collema tenax

Kaloplaka
Caloplaca flavescens

Diplojċa
Diploicia canescens

Ksantorja
Xanthoria parietina

Il-likeni huma fil-fatt żewġ hlejjaq (alga u fungu) li jgħixu flimkien u jibbenefikaw minn xulxin.

Sewwa jghidu...

X'jghidu?

Li fi-ghaqda hemm is-sahha!

Grazzi lil Jennifer Fiorentino li għenitna naghru l-ispeċi.

Gawwi

Tiżwiqa gawwi , fosthom

Gawwi Rasu Kannella u Gawwi Dahru Iswed

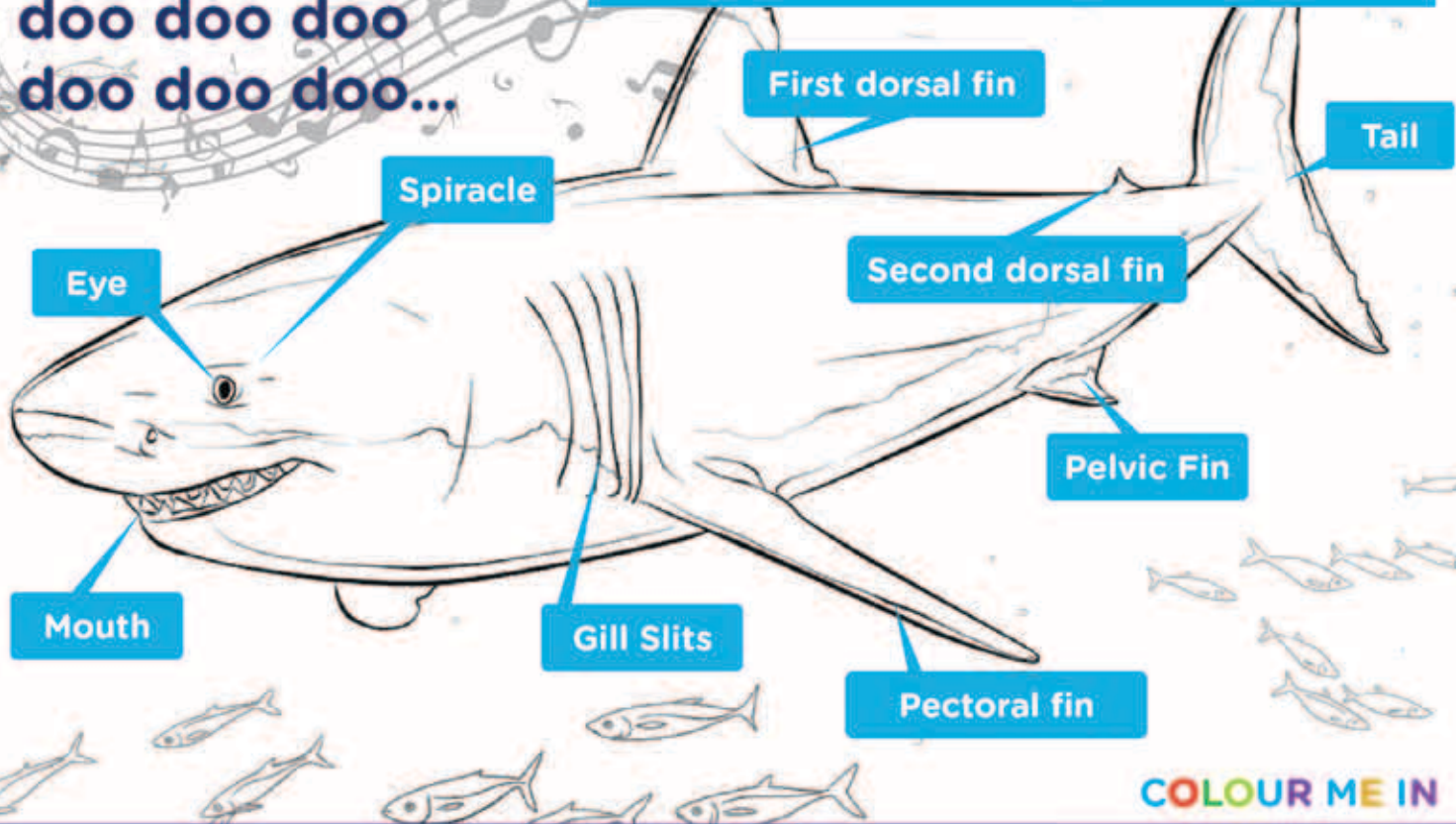
Ritratt ta' Aron Tanti mehud fir-riserva naturali ta' Simeto, Sqallija

BirdLife
MALTA

SHARK ANATOMY

Baby shark,
doo doo doo
doo doo doo...

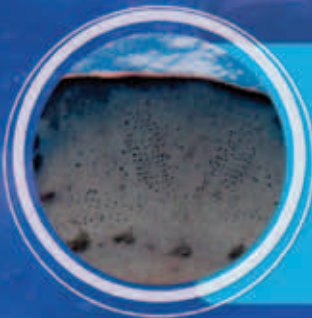

COLOUR ME IN

DID YOU KNOW THAT SHARKS ARE FISH?

They are just a bit different from all the other ones! Sharks don't have bones! Their skeleton is made of cartilage (the same material of our nose).

Sharks have more than 5 senses! Lots of sensors around their head, called Ampullae of Lorenzini, allow them to detect magnetic fields, finding prey that may be hiding under the sand!

On the 15th of January 2019, DEEP BLUE, the biggest great white shark in the world has been spotted in Hawaii! It was six metres long and aged around 50 years old!

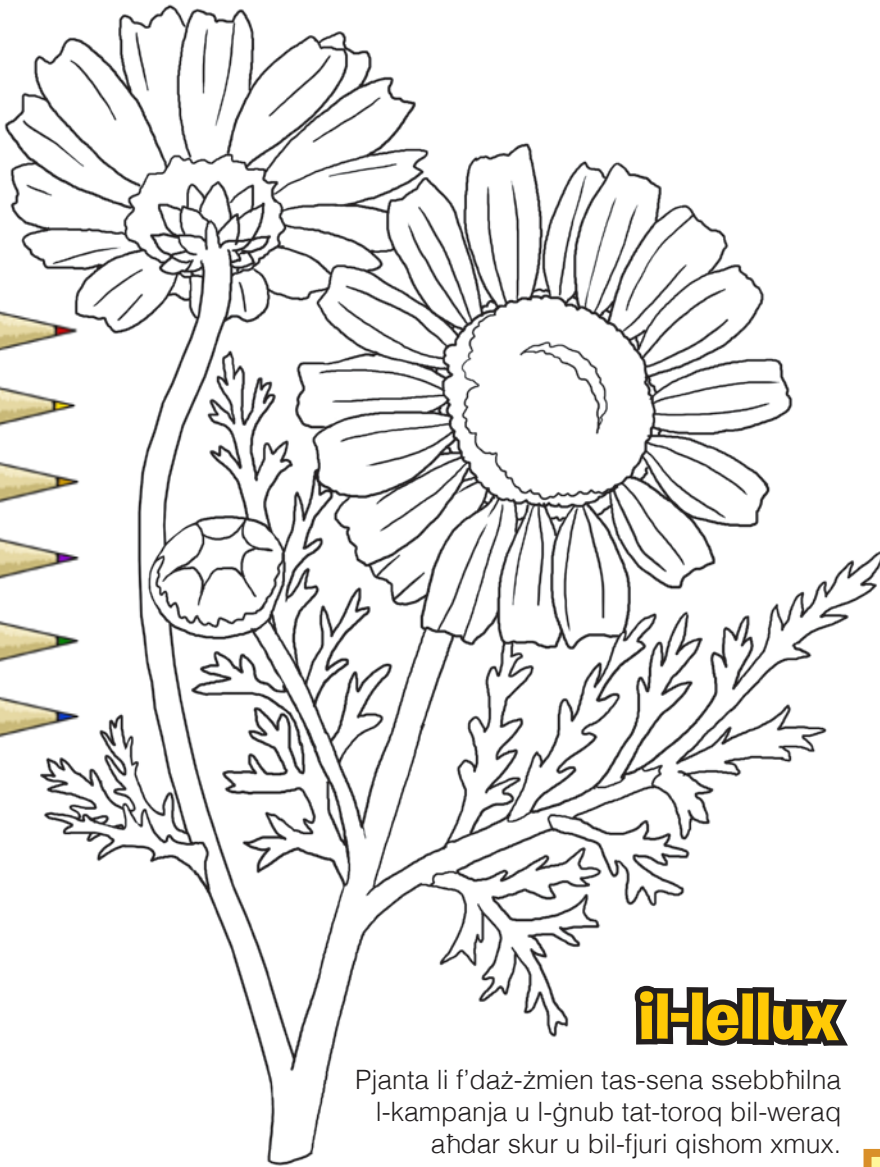
Sharks are constantly replacing their teeth; some sharks use more than 30,000 teeth in their life!

The whale shark is the biggest one! It can grow as big as a bus!

Aghtha l-kulur...

Victor Falzon

il-Hellux

Pjanta li f'daž-żmien tas-sena ssebbħilna l-kampanja u l-ġnub tat-toroq bil-weraq aħdar skur u bil-fjuri qishom xmux.

Arti tagħkom

Tpingijiet li tibagħtulna

Tfief

Axel Bonnici (10)

Issa li diehla r-rebbiegha jiffaċċaw l-insetti. Fost dawn insibu s-suldat (*soldier bug* jew *firebug*) – tip ta' seffud li jixrob is-sugu tal-pjanti. Hemm diversi speċi jixxiebhu. Dan huwa *Spilostethus pandurus*.

Sakemm ma jigix xi għaref u jbexxhom kollha bil-velenu.

Jekk għandek tpingija tan-natura li tixtieq iġibuha lelek fil-magażin ibgħathielna fuq dan l-imejl: education@birdlifemalta.org

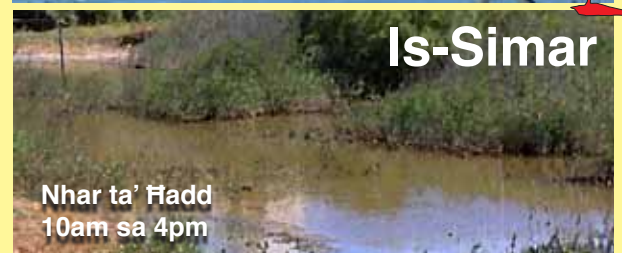
Riservi naturali • ħinijiet ta' ftuħ

Ghadira

Sibtijiet u Hadd
10am sa 4pm

Sa l-aħħar ta' Mejju.

Is-Simar

Nhar ta' Hadd
10am sa 4pm

Dhul bla ħlas!

Matthew Borg Caradona

Jekk thobb l-orkidi u l-pjanti, dal-ktieb għalik!

- Ktieb ġdid dwar l-orkidi kollha ta' Malta
- Miksub minn espert
- Ippakkjat tagħrif, ritratti u mapep
- Jittratta fid-dettall 36 speċi ta' orkidi
- Numru ta' paġni 232, ilkoll bil-kulur
- Għall-bejgħ mill-Ghadira u s-Simar*
- Prezz €25

*Għall-bejgħ ukoll minn hwienet tal-kotba

il-bruka

African tamarisk *Tamarix africana*

Minkejja isimha, il-bruka mhix biss Afrikana imma tikber naturali u indigena f'ħafna nħawi madwar il-Mediterran, speċjalment fil-punent, u f'Malta xejn inqas.

Victor Falzon

Desirée Falzon

Desirée Falzon

Alex Casha

Qabel jaqa', il-weraq tal-bruka jibdel minn aħdar għal kannella, orangjo u isfar. Dan jagħti dehra verament sabiħa u xitwija.

forma

Il-bruka iktar tista' ssejħilha arbuxxell kbir milli sigra. Fis-selvaġġ tikber minn diversi friegħi baxxi u tifrex dlielha fil-baxx flok toġħla 'l fuq. Peress li l-bruk spiss jikber f'inħawi mikxufin mal-baħar, din il-forma tgħinha tilqa' għall-irjieħ qawwija mill-baħar. Il-bruka hija waħda mill-ftit sigar Maltin li jnixxfu u jwaqqgħu l-weraq fix-xitwa (ara ritratt kbir).

weraq

Il-weraq tal-bruka huwa żgħir ħafna u jikber qisu ringieli skwami (*scales*). Flimkien dawn jiffurmaw geġwija folta ta' xniexel. Fis-sajf il-weraq tal-bruka jkun spiss imxarrab għasra. Dan għaliex mill-weraq toħroġ ħafna mluħa li tkun telgħet mal-ilma mill-għeruq. Il-bruka m'għandhiex bżonnu l-melħ u teħles minnu billi tarmih mill-weraq.

Il-bumunqar tal-bruk *Coniatus tamarisci* huwa insett li jiekol il-weraq tal-bruka.

Victor Falzon

friegħi

Il-friegħi ġodda tal-bruka jikbru twal u dritti u jkunu ta' lewn kannella ħamrani, bil-weraq aħdar ġdid jispikka fuqhom. Biż-żmien il-friegħi jihxienu u jsiru griži. Iz-zkuk il-ħoxnin ta' bruka xiħa jiftellu ħafna u kultant jithaffru minn ġewwa. Il-bruka kapaċi tgħix iktar minn 100 sena – hemm xi bruk fir-riserva naturali tal-Għadira li aktarx leħqu din l-età.

fjuri

Kmieni fir-rebbiegħa l-bruka tagħmel ħafna fjuri, f'bukketti folti tawwalin bojod aktarx jagħtu ftit fl-isfar. Ħafna insetti jiġġennu għan-nektar ta' dawn il-fjuri. Dawn imbagħad iġibu għasafar, rettili, brimb, eċċ.

Farfett tax-xewk (*painted lady*) jixrob mill-fjuri tal-bruka

Aron Tanti

Bis-saħħa tal-ħila li teħles mill-imluħa żejda, il-bruka kapaċi tikber u tinfirex f'postijiet max-xatt, fejn sigar oħrajn imutu bl-effett tal-imluħa. Li ma kienx għall-bruka, post bħar-riserva tal-Għadira ftit kien ikollu sigar fejn jistkennu tant annimali, fosthom għasafar li jkunu deħlin għajjenin minn fuq il-baħar. Il-bruka tagħti kenn u ħajja lil ekosistema sħiħa ta' ħlejjaq.

Victor Falzon

Il-Kanġu ta' Filfla

Baħħar żgħir u qalbieni

Għasfur żgħir li ftit nies jarawh jew jafu bih, ħlief sajjeda, baħħara... u 'ornitoloġi!

Rixu kannella skur imma mill-bogħod jidher iswed

Din id-dabra bajda tispikka hafna waqt li jtir.

Spiss idendel saqajh ma' wiċċ l-ilma, drawwa li tatu l-isem Inġliż *petrel* – minn Pietru l-apostlu li skont il-Vanġelu mexxa fuq l-ilma!

Jiekol ukoll skart ta' ħut li jintrema mis-sajjeda.

Isem xjentifiku *Hydrobates pelagicus*
Isem bl-Inġliż **European Storm-petrel**
Daqs **15–16cm** Piż **25g**
Ikel **ħut, klamari, skart organiku**
Ħabitat **baħar; ibejjet f'ħofor, għerien u taħt blat mal-baħar**
Status **ibejjet f'kolonja fuq Filfla, u xi ftit f'għerien mal-baħar f'Malta u Għawdex**

Jekk trid titgħallim iktar fuq l-għasafar li jbejtu f'Malta **The Breeding Birds of Malta** huwa l-ktieb għalik. Għall-bejgħ mill-BirdLife u ħwienet tal-kotba.

Joe Sultana

Il-kanġu m'għandux saħħa jqum fuq saqajh. Meta jpoġġi aktarx jitmexx fuq l-għekieži. Fir-ritratt jidher kanġu żagħżuġ biċ-ċurkett li twaħhallu minn ²ringer tal-BirdLife fuq Filfla.

Daqs proprju ta' bajda tal-kanġu ta' Filfla ▶

Ray Galea

Żewġ flieles sufin tal-kanġu f'hofra qalb il-ħaġar kbir ta' Filfla.

Aron Tanti

Fuq Filfla jbejtu mal-5000 par kanġu. Din waħda mill-ikbar kolonja tal-kanġu fil-Mediterran.

Joe Sultana

Munqar il-kanġu għandu t-tarf milwi 'l isfel u mnifsejh qegħdin f'tubi fuq barra tal-munqar. Dan huwa tipiku tal-grupp Procellariiformes, li jinkludi l-kanġi, iċ-ċief u l-albatross.

Chris Cachia Zammit

Bħal ħafna tajr tal-baħar, il-kanġu jħobb jistad fi gruppi.

¹ornitologu. Studjuż tal-ghasafar

²ringer. Studjuż tal-ghasafar li jkollu liċenzja speċjali biex iqiegħed ċrieket fuq saqajn l-ghasafar bħala parti minn riċerka li tissejjah *bird-ringing*.

L-Avventuri ta'

Kolina l-Kokka u Żeppinu ż-Żring

Żeppinu huwa żring fuq ruħu u n-Nanna Kolina hija kokka xejn inqas fuq tagħha. Minkejja li Kolina xwejjha u Żeppinu zaġżuġh, flimkien dawn it-tnejn ikollhom avventuri mill-iktar interessanti.

GĦATU AHDAR għal materjali riċiklabbli. **GĦATU ISWED** għal skart ġenerali. **GĦATU KANNELLA** għal ħġieg. **GĦATU ABTAD** għal skart sanitarju.

U inti?
Qed tagħmel il-parti tiegħek?
Qed tieħu sehem fil-proġett **Sort It Out** sabiex l-iskart isir riżorsa?

Żeppinu. Qed tarahom, Nanna? Taf x'jgħidulhom dawk?

Kolina. Iva, dawk jgħidulhom **Sort It Out** bins.

Żeppinu. Imma kif kollox tkun taf! Taf għaliex jintużaw ukoll?

Kolina. Biex jgħinuna nimmaniġġjaw aħjar l-iskart li niġġeneraw.

Żeppinu. Prosit Nann! Issa jien taf x'ser nagħmel?

Kolina. Kummiedja oħra minn tiegħek!

Żeppinu. Le Nanna. Din id-darba mhux talli m'iniex ser nagħmel praspar, talli ħa nagħmel avveniment. Avveniment biex ninawguraw l-użu ta' dawn ir-reċipjenti fil-komunità taż-żringijiet. Anki s-sindku ġej jgħid kelmejn!

Kolina. Prosit Żeppinu. Hekk għandna nkunu - attivi sabiex ilkoll kemm aħna nagħtu sehemna u jkollna ambjent aħjar.

Żeppinu. U għadni ma għedtlekx kollox, Nann. Peress li aħna ż-żringijiet ftit li xejn niġġeneraw skart, għax nagħmlu minn kollox biex inżommu mat-3 Rs - *Reduce, Reuse, Recycle* - ser norganizza clean-up biex innaddfu x-xaġħri mill-iskart li jhallu l-bnedmin. U l-iskart li nigbru narmuh fir-reċipjent kif suppost.

Kolina. Ukoll Żeppinu! Tajjeb kieku l-bnedmin ma jħammgux, imma heqq m'hemmx x'tagħmel - għall-inqas nippruvaw intejbu s-sitwazzjoni. Prosit, din id-darba tassew impressjonajtni.

Żeppinu. Qed tara Nanna. Anki żring daqsxejn fuq ruħu jista' jagħti seħmu *to Sort It Out*!

